

مىسىر ۋەكىل (ئەلچى) پارتىيىسى

ئىنقىلىم:

«ۋەكىل پارتىيىسى» خەلقچىل سىياسىي پارتىيە بولۇپ، مۇئەييەن دىنىي يۈنۈلۈشى يوق. 1918 - يىلى مىسىردا تەشكىللەنگەن بۇ پارتىيە، پادىشاھلىق تۈزۈمگە خاتىمە بىرىپ، دۆلەت تۈزۈمىنى جۇمھۇرىيەتكە ئۆزگەرتكەن، 23 - ئىيۇل ئىنقىلابىدىن ئىلگىرى كۆپ سانلىقلارنىڭ پارتىيىسى ئىدى. بۇ پارتىيە ئەنۋەر سادات دەۋرىدە كۆپ پارتىيىلىك تۈزۈم يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، سىياسىي پائالىيەتلىرىنى قايتىدىن باشلىغان. 1978 - يىلى «يېڭى ئەلچى پارتىيىسى» ئىسمىنى قوللانغان، ئۇ ھازىر مىسىردىكى ئەڭ چوڭ ئۆكتىچى پارتىيىلەرنىڭ بىرى.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◆ سەئىد زەغلۇل: 1918 - يىلى مىسىر مەسىلىسىنى ھېمايە قىلىش ئۈچۈن «مىسىر ئەلچىلىرى گۇرۇپپىسى» ئويۇشتۇرۇش پىكرىگە كەلگەن ۋە تىنچلىق (بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى) دىن كېيىن، مىسىر مەسىلىسى ھەققىدە نېمىلەرنى قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا سۆزلىشىش ئۈچۈن بۇرادەرلىرىنى ۋە سىيىق مەسچىتىگە چاقىرغان.

- سەئىد زەغلۇل، ئابدۇلئەزىز فەھمىي، ئەلى شەئراۋىي، ئەھمەد لۇتفىي ئەسسەيىد ۋە باشقىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مىسىر ۋەكىللىرى تەشكىللەنگەن. ئۇلار ئۆزلىرىگە «مىسىر ۋەكىللىرى (ئەلچىلىرى)» نامىنى بەرگەن.

ئۆزلىرىنىڭ ۋەكىللىك سۈپەتلىرىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنىڭ ئىمزالىرىنى توپلىغان. ئىمزا قەغىزىگە «بىز بۇ يەرگە ئىمزا قويغۇچىلار سەئىد زەغلۇل ۋە... لارنى بۈيۈك بىرىتانىيە دۆلىتى بايرىقىنى كۆتۈرۈپ كىتىۋاتقان ئادالەت ۋە ھۆررىيەت پرىنسىپلىرىغا ئەگەشكەن ھالدا مىسىرنىڭ مۇستەقىل بولۇشى ئۈچۈن تىرىشىش ۋە قانۇنلۇق، تىنچ يوللار ئارقىلىق ھەرىكەت قىلىشىلىرى ئۈچۈن ئۆزىمىزنىڭ ۋەكىلى قىلىپ تاللىندۇق.» دېگەن ئىبارىلەر يېزىلغان ئىدى.

- سەئىد زەغلۇل قولغا ئېلىنىپ، 1919 - يىلى 3 - مارت، بۇرادەرلىرى بىلەن بىرلىكتە مالتاغا سۈرگۈن قىلىنغان. سەئىد زەغلۇلنى رەھبەرلىك ئورنىغا كۆتۈرۈش ۋە ۋەكىل پارتىيىسىنى موقىملاشتۇرۇشنىڭ ئەڭ كۈچلۈك ئامىلى بولغان 1919م ئىنقىلابى پارتىيىسى.

◊ ۋەكىل پارتىيىسى كۆپ سانلىقلارنىڭ پارتىيىسى سۈپىتىدە داۋام قىلغان. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، 1924 - يىلىدىن تاكى 1952 - يىلىغىچە بولغان جەرياننىڭ كۆپىنچىسىدە مىسسىردىكى مىنىستىرلىكلەرنى قولدا تۇتۇپ كەلگەن كۆپ سانلىق ئامما پارتىيىسى، دەپمۇ ئاتالغان.

◊ ۋەكىل پارتىيىسىدىن مىنىستىرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتگەنلەر ئىچىدە ئابدۇخالق سەرۋەت ۋە 1952 - يىلىدىن ئىلگىرى بىر قانچە قېتىم مىنىستىرلىك رەئىسى بولغان مۇستەفا ئەننۇھاس پاشا قاتارلىقنى ساناش مۇمكىن.

◊ فۇئاد سىراجۇددىن: 1946 - يىلى ۋەكىل پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى بولغان. 1948 - يىلى پارتىيىنىڭ باش كاتىپلىقىغا تەيىنلەنگەن. يېزا ئىگىلىك، ئىچكى ئىشلار ۋە ئىجتىمائىي ئىشلار مىنىستىرلىكلىرىدە مىنىستىر بولغان. 1950 - يىلى بىرلا ۋاقىتتا مالىيە ۋە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتگەن... 1978 - يىلى يېڭى ۋەكىل پارتىيىسىنىڭ رەئىسى بولغان. ئۇ ھازىرغىچە پارتىيىنىڭ رەئىسلىكىنى قىلىۋاتىدۇ.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◊ ۋەكىل پارتىيىسىنىڭ ئېلان قىلغان سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي پىرىنسىپلىرىنىڭ بىر قىسمى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

- دۆلەتنىڭ بىرلىك ۋە مۇستەقىللىقىنى، مىسسىرى بىلەن سۇداننىڭ بىرلىكىنى قولغا كەلتۈرۈش.

- بىرلەشكەن دۆلەتلەر ۋە ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقىنىڭ ئەھدىنامىلىرى بويىچە مېڭىش.

- پەلەستىننىڭ ئەرەبلەر مەسلىسى ئىكەنلىكىنى چىڭ تۇرۇش.

- لىبىرال سىستېما ئارقىلىق خەلقنىڭ پاراۋانلىقى ۋە تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش.

- دېموكراتىك، دەستۇرغا تايانغان تۈزۈمنى ھېمايە قىلىش.

بۇلاردىن بۇ پارتىيىنىڭ پىرىنسىپلىرىدا دىنغا ھېچقانداق ئورۇن يوقلىقى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

◊ پارتىيە تەرىپىدىن ئېلان پىرىنسىپلار كۆپىنچە ئەھۋالدا قەغەزدىكى رەڭ ھالىتىدە قېلىپ، پارتىيە ۋە شەخسىي مەنپەئەتلەر پارتىيە ئىچىدە ئاساسلىق قوزغاتقۇچ ئامىللىق رولىنى ئوينايدۇ.

◊ ۋەكىل پارتىيىسىنىڭ دەسلەپكى قۇرغۇچىسى سەئىد زەغلۇل ئاياللارنى ئازاد قىلىش ھەرىكىتىنىڭ كۈچلۈك تەرەپدارلىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

◊ بۇ پارتىيەنىڭ رەھبەرلىك ئورگىنى چىقارغان قارارلىرىدا ئىسلامغا ئەھمىيەت بەرمىگەندەك، ئىسلامىي يۈنۈشلەرگىمۇ دۈشمەنلىك قىلمايدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: ۋەكىل پارتىيىسى مىسىردىكى خەلقچىل سىياسىي پارتىيە بولۇپ، پروگراممىلىرىدا مۇئەييەن دىنىي يۈزلىنىشكە ئىشارە قىلىدىغان ئامىللار يوق. 1918- يىلى تەشكىل قىلىنغان بۇ پارتىيە، 1952- يىلىدىكى ئىنقىلابتىن كېيىن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. 1978- يىلى سابىق رەئىس ئەنۋەر سادات مەزگىلىدە «يېڭى ۋەكىل» نامى بىلەن قايتىدىن ئوتتۇرىغا چىققان. سەئىد زەغلۇل پارتىيىنىڭ ئەڭ گەۋدىلىك ۋە ئەڭ دەسلەپكى رەھبىرى. بۇنىڭ ئاساسلىق كىشىلىرى: ئابدۇلخالق سەرۋەت، مۇستەفا ئەننۇھاس پاشا ۋە يېڭى ۋەكىل پارتىيىسىنىڭ رەئىسى فۇئاد سىراجۇددىن پاشالاردىن ئىبارەت. پارتىيىنىڭ پرىنسىپلىرى دەستۇر تۈزۈمىنى ھېمايە قىلىش، لىبىرال سىستېمىغا تايانغان ھالدا خەلقنىڭ پاراۋانلىقى ۋە تەرەققىياتى ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشنى ئاساس قىلىدۇ. بۇ پارتىيە ئىسلامىي يۈزلىنىشكە دۈشمەنلىك قىلمايدۇ، ئەمما رەھبەرلىك ئورنىدىن چىقارغان قارارلىرىدا ئىسلامغا ئەھمىيەت بېرىپمۇ كەتمەيدۇ. سەئىد زەغلۇل سېكولارىزم مايىللىقى بار ۋە غەرب ئوقۇمىدىكى ئاياللارنى ئەركىنلەشتۈرۈش تەرەپدارلىرىنىڭ بىرى.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- مەھمۇد زايد: نشأة حزب الوفد المصري 1918- 1924.
- د. مەھمۇد مۇتەۋەللىي: مصر والحياة الحزبية والنيابية قبل سنة 1952م، مەدەنىيەت نەشرىياتى قاھىرە - 1980م.
- «ۋەفد» گېزىتى (پارتىيەگە قاراشلىق گېزىت)، ئۇ ھازىرغىچە نەشر قىلىنىۋاتىدۇ.